THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST Telephones: ADelaide 7424-7425
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913.
ALLIED PRINTING TRADES UNION LABEL COUNCIL TORONTO, ONT. 25

?וועט יאפאן האבען דייטשלאנד׳ס סוף

די אויגען פון דער גאנצער וועלט זענען יעצט געריכטעט צום ווייטען מזרח, צו שאנכאי, וואו יאפאן פארמעסט זיך מיט כינע.

יאפאן, די שטארקע מאכט פון אריענט, האט זיך פארמאסטען געגען דער אפגעשוואכטער און אינערליך־צובראכענער כינע און האט זיך אנגעשטויסען אין אזא שטארקען שטיין אויף וועלכען זי האט זיך אמווייניגסטען געריכט.

מיט יאפאן איז געשעהן דאס, וואס עס איז געשעהן אין 1914 מיט דייטשלאנד.

אין אנהויב פון דער לעצטער וועלט־מלחמה איז די גוט צוגעגרייטע דייטשע מיליטערישע מאשין געגאנגען מיט אונגעוועהנליכער פינקטליכקייט און קיין זאך איז פאר איר קיין שטערונג ניט געווען. זי איז דורכגעגאנגען אזעלכע פעסטונגען ווי ליעזש, נאמור און אנטווערפען, וועלכע זענען אין דער מיליטערישער וועלט געווען פאררעכענט פאר גאר שטארקע פעסטונגען, ווי דורך קארטען שטיבלאך. די דייטשע האוויצערס האבען געשפרייט טויט און פארניכטונג אויפ׳ן גאנצען וועג.

די גאנצע וועלט איז געשטאנען פארגאפט און מיט גרויס דרך ארץ געקוקט אויף דער דייטשער מיליטערישער מאכט. עס איז אבער געקומען א צייט און די גוט־געאוילטע פינקטליכע דייטשע מיליטערישע מאשין איז שטעהן געבליבען. און דוקא ניט ביי גאר קיין גרויסע פעסטונגען, נאר ביים טייך מארן און ביי ווערדון. גלייך דארטען האט זיך אנגעהויבען דייטשלאנד׳ס נידערלאגע, וועלכע האט זיך געענדיגט אין 1918.

יאפאן איז אן מלחמה דערקלערונגען אריין אין מאנדזשוריע, זי האט מיט איר שטארקער מיליטערישער מאכט דורכגעשפאצירט מאנדזשוריע ביז כארבין ווי אין צייט פון א מאנעווער. פונקט ווי דייטשלאנד האט עס אין 1914 געטאן אין בעלגיע. און גראדע ביי שאנכאי איז זי געבליבען שטעהן. דארטען, וואו ניט נאר איר גוט־ארגאניזירטע ארמיי, נאר אויך איר נייווי האט גענומען א גרויסען אנטייל צו צושמעטערן די כינעזישע פאזיציעס. עפעס איז געשעהן און יאפאן איז געבליבען שטעהן. האט זיך יאפאן אנגעשטויסען אויף איר וואטערלו?

די גרויס־מעכטע פון דער וועלט האבען זיך אין די לעצטע פינף און צוואנציג יאר אויסגעלערנט קוקען אויף יאפאן ווי אויף א גרויס־מאכט פון אריענט, און זי איז אלס אזעלכע באהאנדעלט געווארען.

זייט יאפאן האט געגעבען דעם רוסישען בער אזא איבערצייגענדע לעקציע אין הלכות מלחמה, אין 1904, און איז אריינגעטראטען אין דער רוסישער מאנדזשוריע, איז זי געווארען די "באשיצערין" פון ווייטען מזרח. דערצו האט איר אויך געהאלפען דאס, וואס אין דער צייט פון דער לעצטער וועלט־מלחמה האט יאפאן זיך געשטעלט אויף דער זייט פון די עליים און האט צוגענומען די דייטשע קאלאניעס אין ווייטען מזרח און זי איז נאך שטארקער געווארען.

יעצט מוז יאפאן אויפהאלטען איר פאזיציע און איר פרעסטיזש. אדער זי וועט האבען דעם זעלבען סוף ווי דייטשלאנד האט געהאט. דערפאר שטריינגט אן יעצט יאפאן אלע אירע קרעפטען, און מער ווי זי האט דערוואַרטעט צו נוצען, אום צו צושמעטערן די כינעזישע פאזיציעס אין שאנכאי.

כינע, אפגעשוואכט פון דעם בירגער קריעג און אינערליכע צוריסענקייט, און די שטענדיגע מלחמות צווישען איין פראווינץ און א צווייטער, צוליעב דער אפגעשוואכטקייט פון די אונצעליגע הערשער, און די וועלכע ווילען הערשען, איז געווען יאפאנ׳ס אויסרעכענונג א גאנץ גרינגער ביסען. ארויסגעוויזען האט זיך אבער עפעס אנדערש.

יאפאן האט געמאכט אלע פארבארייטונגען צו פארנעמען שאנכאי מיט איין קלאפ. דערפאר האט זי אויף אזא חוצפה׳דיגען אופן געשטעלט אן אולטימאטום צו כינע, די לעצטע זאל די שטאדט פארלאזען און זיך בעסער מיט גוטען צוריקציהען. אין פאל ניט, מאכט זי פון איר א בארג אש. און יאפאן האט אזוי חוצפה׳דיג גערעדט אט פארוואס:

א גרויסע יאפאנעזישע ארמיי האט פארנומען א ליניע פון דער וואוסאנג פעסטונג ביז שאפעי. הינטער דער דאזיגער ליניע איז דער יאנגטסי טייך און דער וואנג פו טייך, וואו עס געפינען זיך יאפאנעזישע קריעגס־שיפען, וועלכע קענען באשיסען כינעזישע פאזיציעס און האלטען גרייט פרישע סאלדאטען און זאפאסען פאר דער יאפאנעזישער ארמיי.

די יאפאנעזישע ליניע האט דריי גרויסע שיך־פונקטען: די וואוסאנג פעסטונג, קיאנגוואן און שאפעי.

געגען דער דאזיגער ליניע האט כינע צוויי ליניעס. אבער קירצערע די ערשטע ליניע איז פון מעהאנג, וועלכע איז האלב־וועג צווישען וואוסאנג און קיאנגוואן ביז דעם כינעזישען קווארטאל אין שאנכאי. און די צווייטע ליניע איז פון וואוסאנג טייך ביז׳ן כינעזישען קווארטאל אין שאנכאי. דאס הייסט, אז אויב די יאפאנעזער וועלען ברעכען די ערשטע ליניע וועט בלייבען די צווייטע ליניע.

ווי געזאגט, האט זיך יאפאן ניט געריכט אויף אזא שטארקען ווידערשטאנד מצד די כינעזער און האלט אין צוברייגען מער און מער סאלדאטען מיט׳ן צוועק צו ברעכען דעם כינעזישען פראנט צווישען מיהאנג און קיאנגוואן. די לעצטע פאזיציע קען יאפאן בשום אופן זאופן ניט נעמען. פינף טעג נאכאנאנד האט יאפאן באמבארדירט די כינעזישע פאזיציע קיאנגוואן אן וועלכע עס איז רעזולטאטען, און זי האט זיך געווארפען אויפ׳ן מיטען פון די דערמאנטע צוויי פאזיציעס מיט דער האפנונג דורכצוברעכען די ליניע. דערוויל אן דערפאלג.

ניט באזיגען די כינעזער מיינט פאר יאפאן א טויט־קלאפ, ווייל איר גאנצער פרעסטיזש אלס וועלט־מאכט שטעהט אין קאן. איבערהויפט נאכ־דעם ווי זי האט מיט אזא שטאלץ געווארענט כינע: "אדער דו ציהסט זיך צוריק, אדער איך צושמעטער דיך".

מער ווי מעגליך, אז די גרויס־מעכטע פון אייראפא און אמעריקע בתוכם פרעהען זיך מיט דעם, וואס יאפאן האט געכאפט אזא ביטערע מפלה, ווייל מען טאר ניט פארגעסען, אז יאפאן האט עס אנגענומען ווי א שפיעל און האט זיך אזוי בארימט ווי מיט א באשטימטער זאך. עס איז אויך באַגאנט, אז איידער יאפאן איז ארוים מיט דער בארימערייי איז זי, ווי געזאגט, גוט צוגעגרייט געווען מיט איר ארמיי און נייווי. און אויב דאס האט ניט געהאלפען, און זי האט איר סטראשונאק ניט געקענט אויספירען, איז דאך א סימן, אז יאפאן איז ניט דאס, וואס זי האט פרעטענדירט צו זיין.

עס איז ניט אמת, אז יאפאן קען ניט שטארקער אטאקירען די כינעזער צוליעב די אויסלענדישע קאלאניעס אין שאנכאי, וועלכע זיי מוזען אויס־היטען פון פארטשעפען. דאס קען נאר זיין אן אויסרייד פאר די, וועלכע זענען ניט באקאנט מיט דער געאגראפיע פון דער שלאכטפעלד.

געוויס קען מען ניט זאגען ווען דער כינעזישער פראנט וועט צוזאמענברעכען. אבער ווי עס איז צו זעהן ביז יעצט, האט יאפאן זיך אנגעשטויסען אויף איר וואטערלו.

די פרידענס־ליבענדע וועלט האפט, אז דאס איז אזוי. י.

מלחמה סטאטיסטיק

(מעגליכע שמועסען)
פון יצחקי

די געזעלשאפט פון "אינטערנאציאנאלען געזעץ" וועלכע פארזאמעלט זיך איצט אין ווארשא, האט פארעפענטליכט א גאנץ אינטערעסאנטען סטייטמענט וועגען מלחמות.

עס איז זעהר נאטירליך אז אין א צייט, ווען די וועלט שמעקט אזוי פיעל פולווער, זאלען מענשען זיך פארנעמען מיט מלחמה־סטאטיסטיקס.

לויטעט דער באריכט פון דער "אינטערנאציאנאלער געזעץ געזעלשאפט" אזוי:

אין פארלויף פון די פארגאנגענע 3,421 יאהר זענען אויף דער גאנצער וועלט געווען 3,153 מלחמה־יאהרען און בלויז 268 שלום־יאהרען. די דאזיגע מלחמות האבען ניט דוקא געטראגען א וועלטליכען כאראקטער, נאר זיי זענען פארגעקומען אין פארשיעדענע טיילען פון דער וועלט צווישען קלענערע און גרעסערע לענדער.

וואס אנבאלאנגט וועגען די 268 שלום־יאהרען, זאגט ווייטער די געזעל־שאפט איז זי נאך ניט זיכער אויב זיי זענען אלע דורכגעגאנגען פולשטענדיג פרידליך, ווארים וועגען קלענערע אויס־ברוכען, אדער צוזאמענשטויסען פעהלט איהר די גענויע סטאטיסטיק.

פאר מענשען, וועלכע זענען שטארק צוהיצט איבער דער איצטיגער מלחמה אין כינע, וועט דער דאזיגער סטאטיסטישער באריכט דיענען ווי א קאלטער צעבער וואסער. זיי וועלען זיך איבערצייגען אז עס איז ניטא וואס צו קאכען זיך וועגען דעם איצטיגען קריעג, ווייל אין דער וועלט־געשיכטע איז עס ניט קיין נאווינע.

* * *

זינט די וועלט עקזיסטירט זענען שטענדיג געווען פאציפיסטען אדער מענשען מיט פרידליכע נייגונגען, וועלכע האבען געזוכט צו פארזיכערען א פערמאנענטען שלום. אויף וויפיעל אבער זייערע גוטע וואונשען זענען געווען דער־פאלגרייך קען דיענען דער אויבענגעבראכטער סטאטיסטישער באריכט.

דער דורכשניטליכער מענש איז שטענדיג באהערשט געווארען און ער וועט אייביג באהערשט ווערען פון פאטריאטישע געפיהלען — און פאטריאטיזם מיט פאציפיזם קענען, לויט׳ן היינטיגען בא־גריף פון לעבען, ניט געהן האנט אין האנט.

ווען מיר זאלען נעהמען די רעזול־טאטען פון די וואהלען אין יאפאן, וועלכע זענען נאר־וואס דארט פארגעקומען, אלס ביישפיעל, קאנען מיר זיך לייכט איבער־צייגען אויף וויפיעל דער דאזיגער פאקט איז אויסגעהאלטען.

אין יאפאן האבען געקעמפט פאר דער מאכט צוויי פארטייען — א ליבערא־לע און א מיליטאריסטישע און בעת די ליבעראלע פארטיי איז ארויסגעקומען פון די וואהלען צושמעטערט אויף שטיקלאך, האט אבער די מיליטאריסטישע פארטיי פארצייכענט אזא זיעג, אויף וועלכען זי האט זיך אליין ניט געריכט.

וואס מיינט עס?

דאס מיינט, אז דאס פאלק, אויף וועמענס נערוועז מען האט געשפיעלט דעם מיליטאריסטיש ־ פאטריאטישען "הימן" האט אויסגענוצט זיין שטים־רעכט צו דערוועהלען א פארטיי צו דער מאכט וועלכע זוכט בלוט־פארגיסונג און פייער.

מיר זעהען, אלזא, אז פאטריאטיזם און פאציפיזם געהט ניט האנט־אין־האנט. און דאס איז אזוי, ניט בלויז אין יאפאן, נאר פאקטיש אין יעדען לאנד אויף דער וועלט.

* * *

זינט יאפאן האט געמאכט איהר אנ־פאל — פריהער אויף מאנדזשוריע, דער־נאך אויף כינע גופא, איז די עפענטליכע מיינונג איינגעטיילט געווארען אין צוויי מיינונגען: — געגנער און פארטיידיגער פון יאפאן.

פאר א מענשען מיט ליבעראלע אנ־שויאונגען וועט געוויס זיין א סורפריז צו הערען אז אויף דער וועלט געפינען זיך פארטיידיגער פון יאפאן און פון איהרע האנדלונגען אין כינע.

עס איז אבער א פאקט. אפילו ביי אונז אין טאראנטא געפינען מיר אזא עלעמענט.

איינע פון טאראנטא׳ס ענגלישע פריה־מארגען ציימונגען האט זיך געשטעלט אויפ׳ן זייט פון יאפאן. פון דעם ערשטען טאג פונ׳ם קריעג. זי טענה׳ט, אז יאפאן האט געהאט א רעכט צו קומען "אויס־מענשלען" און "ציוויליזירען" די ווילדע "טשינקים".

היינטיגען מאנטאג איז די זעלבע ציימונג ארויסגעקומען מיט אן עדיטאריעל אין וועלכען זי מאכט חוזק פון די קאנא־דער פאציפיסטען הלמאי זיי פאדערען פון ענגלאנד צו באיקאטירען יאפאן.

"איינע פון די מערקווירדיגסטע פא־סירונגען, שרייבט די ציימונג, "איז וואס אונזערע קאנאדער פאציפיסטען וועלכע זענען געגען מיליטאריסטישע איבונגען אין די סקולס, פארלאנגען פון ענגלאנד צו באקעמפען יאפאן אין איהר אנפאל אויף כינע".

און די ציימונג וואונדערט זיך ווי אזוי פאציפיסטען קאנען ווערען מיליטא־ריסטיש געשטימט.

נו, איז עפעס א וואונדער, וואס, פארמאגענדיג אזעלכע ציימונגען מיט אזא עפענטליכער מיינונג, זענען געווען 3,153 מלחמה־יאהרען און בלויז 268 שלום־יאהרען?

וואס קען דא זיין א וואונדער, ווען מען הערט ניט אויף צו פאר׳סמ׳ען די מוחות פון די מאסען, מיט פאטריאטיזם און מיט גיפט פון נאציאנאלען שטאלץ...

דער חידוש איז בלויז ווי אזוי די 268 יאהר האבען זיך אויסגעדרעהט אהן מלחמות...

אויף די צפון אפריקאנישע אידען ליידען שווער פונ׳ם קריזיס

(א בריעף פון פאריז)

פון י. שעכטמאן.

פון אלע עקען פון דער אידישער וועלט קומען טרויעריגע און אפט מורא־דיגע ידיעות וועגען דער קאטאסטראפא־לער עקאנאמישער לאגע, אין וועלכער עס געפינען זיך כמעט אלע אידישע קבוצים אין צוזאמענהאנג מיט׳ן שווערען עקאנאמישען קריזיס, וואס עס לעבט איצט איבער די וועלט־ווירטשאפט.

וועגען דעם, ווי אזוי עס ליידען פון דעם דאזיגען קריזיס, לאמיר זאגען, פוילישע אדער אמעריקאנישע אדער דייטשע אידען, קאן מען געפינען אומצאהליגע נאטיצען און ארטיקלען אין אלע אידישע ציימונגען. מיט׳ן גורל פון די דאזיגע אידישע קבוצים אינטערעסירט זיך די אלוועלטליכע אידישע געזעלשאפטליכע מיינונג; אידישע געזעלשאפטליכע הילפס ארגאניזאציעס טראכטען וועגען דעם, ווי אזוי צו קומען צו הילף די פוילישע אדער דייטשע אידען.

ווי שווער עס זאל ניט זיין דער עקאנאמישער מצב פון די דאזיגע טיילען פון דעם אידישען פאלק, — זיי האבען ווע־ניגסטענס דעם טרויעריגען טרייסט, וואס זייער לאגע איז באקאנט, וואס מען אינ־טערעסירט זיך מיט זיי און וואס מען האט בדעה זיי צו העלפען.

גאנץ אנדערש איז די לאגע פון יענעם פערטעל מיליאן אידען, וועלכע זיינען פארווארפען אין די צפון־אפריקאנישע קאלאניעס פון פראנקרייך — אין טונים, אלזשיר און מאראקא.

וועגען זייער לעבען ווייסט מען בכלל זעהר ווייניג, כמעט גארניט. אין דער ברייטער אידישער וועלט, זייערע ליידען און פריידען, זייער עקשנות׳דיגער קאמף פאר עקזיסטענץ זיינען כמעט אינגאנצען פרעמד און אומבאקאנט ניט נאר ערגעץ וואו אין אמעריקא אדער פוילען, נאר אפילו אין דער פראנצויזישער מעטראפא־ליע גופא. זיי זיינען פולשטענדיג אי־זאלירט. און איצט, ווען דער גרויסער וועלט קריזיס האט פארכאפט אויך די אי־דישע ישובים פון די צפון אפריקאנישע לענדער, ליידען פון איהם די דארטיגע אידען, ווי זייער טבע איז, שטיל און בא־שיידען, אהן א ויצעקו, ניט פראוואונדיג צו פאראינטערעסירען מיט זייער גורל דאס וועלט־אידענטום, ניט אפעלירענדיג צו פרעמדער הילף. זייער לאגע פארדינט אבער די גרעסטע אויפמערקזאמקייט מצד דער אידישער געזעלשאפטליכער מיינונג.

די אידען פון טונים, אלזשיר און מאראקא זיינען קיינמאל ניט געווען ניט נאר רייך, נאר אפילו ניט וואוילהאבענד. נגידים זיינען צווישען זיי שטענדיג געווע־זען א יוצא מן הכלל.

80—90 פראצענט פון זיי זיינען קליינהענדלער אדער בעלי מלאכות. גראד דער דאזיגער עלעמענט שטעהט איצט אין צפון־אפריקא אויפ׳ן ברעג פון א פולשטענדיגער קאטאסטראפע. קיין אייגענע קאפיטאלען כדי צו פיהרען זיין קלייטעל אדער זיין ווארקשטאט, האט דער איד אין די דאזיגע לענדער קיינמאל ניט געהאט. ער האט זיך געהאלטען אי־בערן וואסער אויסשליסליך א דאנק די הלוואות, וועלכע ער פלעגט באקומען פון די ארטיגע באנקען.

אין א מעהר־ווייניגער נארמאלער צייט האבען די באנקען זעהר גערן געגעבען קרעדיט אידישע קליינע סוחרים און האנד־ווערקער וועלכע האבען געהאט א פאר־דיענטען שם פון עהרליכע מענשען און פינקטליכע צאהלערס. איצט אבער, בעת עס איז געקומען דער גרויסער קרעדיט־קריזיס, בעת די באנקען אליין ליידען פון געלד־מאנגעל, האט זיך די לאגע ראדיקאל געענדערט. די באנקען אויף וויפיעל זיי פארמאגען בארעס געלד, שטיצען הויפט־זעכליך גרעסערע אונטערנעהמונגען, און וועלכע זיי האבען שוין פריהער איינגעוועס־טירט באדייטענדע סומעס. ווען אזא אונ־טערנעהמונג — דאס קומט איצט פאר כמעט טאג־טעגליך — שטעהט פאר א סכנה פון א באנקראט, גיט איהר די באנק ווייטערע קרעדיטען, כדי צו ראטעווען די פריהערדיגע הלואות אום צו סאנירען די אונטערנעהמונג.

פאר׳ן אידישען קליינהענדלער אדער בעל מלאכה בלייבט קיין געלט ניט. די באנקען זיינען פאר איהם פארשפארט. און בעת ער דארף נויטיג האבען עטליכע הונדערט פראנק כדי צו באצאהלען פאר סחורה אדער פאר רויהמאטעריאל, האט ער ניט וואו דאס געלד צו באקומען. הונ־דערטער קליינע אידישע אונטערנעהמונ־גען ווערען צוליעב דעם רואינירט. און מענשען, וועלכע האבען ערשט מיט א קורצער צייט פארדיענט זייער שטיקעל ברויט, פארלירען די לעצטע חיונה, ווע־רען שנארער, זיינען געצוואונגען צו זוכען פילאנטראפישע הילף.

ניט א סך בעסער איז דער גורל פון די יעניגע, וועמען עס איז געלונגען צו באקומען קרעדיט פון פריוואטע קוועלען. "פריוואטע קוועלען" איז אין צפון אפרי־קא א דיפלאמאטישער אויסדרוק, וואס באדייט וואוכערער.

אין די דאזיגע לענדער באלעבאטע־וועט דער וואוכערער אונברחמנות׳דיג. דער "שעף פון א דיסקאנטא אפטיילונג פון א גרויסער באנק אין טונים האט דער־קלעהרט אין דער טוניסער פראנצויזיש־אידישער ציימונג "לא זשוסטיס": "די יעצטיגע לאגע פון די אידישע בעלי־מלאכות און פון דעם אידישען קליינהענד־לער איז באמת א טראגישע. מיר זעהען יעדען טאג באקאנטע וואוכערער, וואס קו־מען צו אונזערע קאסעס מיט פולע פארט־פעלען פון וועקסלען, — וועלכע זיי די־סקאנטירען ביי אונז צו א נארמאלען פראצענט. אין דער צייט, ווען זיי אליין נעהמען ביי זייערע קליענטען 4—5 פרא־צענט א חודש.

די קרבנות פון די דאזיגע אפערא־ציעס זיינען קליינע אידישע שניידערס און שוסטערס, וועלכע גיבען זייערע קלי־ענטען קליידער און שיך אויף אויסצאה־לונג און וועלכע נויטיגען זיך בסדר אין געלד כדי צו קענען אויסהאלטען.

זיי ווענדען זיך דעריבער צו די וואוכערער, וועלכע נעהמען ביי זיי דורכשניטליך 60 פראצענט א יאהר. ווי קען מען ביי אזעלכע באדינגונגען לעבען און ארבייטען? אונפארמיידליכע פאלגען פון אזא לאגע זיינען ארימקייט און באנ־קראט."

די דאזיגע לאגע איז כאראקטעריס־טיש ניט נאר פאר טונים אליין.

דער זשורנאל "ל׳אוועניר אילוסטרע", וועלכער דערשיינט אין קאסאבלאנקא, אין מאראקא, שלאגט אויך ארויס אן אלארם און רופט אין א לייט־ארטיקעל: "לא־מיר ראטעווען אונזערע בעלי מלאכות!" דער זשורנאל דערצעהלט וועגען דער מורא׳דיגער נויט, וואס הערשט איצט צווישען די אידישע האנדווערקער אין מאראקא, וועגען דעם וואוקס פון שנאה רערטום, וועגען די מעשים טובים פון די וואוכערער. אויך אין אלזשיר איז דער מצב ניט בעסער. דאס צפון אפריקאנישע אידענטום שטעהט פאר א סכנה פון א פולשטענדיגער ווירטשאפטליכער קא־טאסטראפע.

עס איז כאראקטעריסטיש פאר דער מענטאליטעט פון דעם צפון אפריקאנישען אידען, וואס אפילו אין אזא שווערער לא־גע, טראכט דארט דערווייל קיינער ניט וועגען זיך ווענדען נאך הילף צו דעם וועלט אידענטום, וועגען ארויסשיקען עפעס א "דעלעגאציע" אין אמעריקא אדער אין דרום אפריקא כדי דארט צו זאמלען געלד.

באשיידען און שטיל ווי זיי זיינען שטענדיג, פראווען זיך די צפון אפריקא־נישע אידען זיך צו העלפען אליין, מיט זייערע אייגענע מיטלען און מיט די מיט־לען פון דער מלוכה, וועמענס בירגער זיי זיינען.

די צפון אפריקאנישע אידישע פרע־סע איז ארויסגעטראטען מיט א לאזונג פון זעלבסט־הילף. דער לאזונג איז א אי־דישע פאלקס באנק וואס זאל ספעציעל געבען קרעדיט די דאזיגע קליינהענדלער און בעלי מלאכות.

פאר די מזרח אייראפעאישע אדער אמעריקאנישע אידען איז אזא לאזונג זעלבסטפארשטענדליך ניט קיין שפאגעל נייע זאך.. די אידען פון טונים, אלזשיר און מאראקא זיינען אבער אין הלכות גע־זעלשאפטליכע ארגאניזאציע א סך מעהר אפגעשטאנען.

פאר זיי איז דער געדאנק פון א פאלקסבאנק אן ענטדעקונג, און מיט׳ן גאנצען אימפעט פון געביטען פרעדיגען איצט די צפון אפריקאנישע אידישע כלל טוער די גרינדונג פון פאלקסבאנקען, וועלכע מוזען שאפען א ביליגען און גע־זונטען קרעדיט פאר דעם אידישען עלע־מענט און איהם ארויסראטעווען פון די הענד פון דעם רויבערישען וואוכערער.

די טונעזישע אידען זיינען אין דער ריכטונג געגאנגען נאך ווייטער. זיי באג־ניגען זיך ניט מיט דעם געדאנק פון זעלבסטהילף. זיי פארלאנגען קרעדיט־הילף אויך פון דער מלוכה. זיי ווייזען אויף אויף דעם, אז שוין מיט עטליכע יאהר צוריק האבען די מלוכה ארגאנען באשאפען, אויף מלוכה מיטלען צוויי ספעציעלע קרעדיט אינסטיטוציעס פאר קליינהענדלער: איינע פאר די פראנ־צויזען, די אנדערע פאר די מאכמעדאנער; עס וואלט געווען ניט מעהר ווי יושר ווען עס זאל געשאפען ווערען אן עהנליכע דריטע קרעדיט־אינסטיטוציע ספעציעל פאר דעם אידישען עלעמענט. אויף אזא שטאנדפונקט האט זיך אין א ספעציעלע רעזאלוציע געשטעלט אויך די ארטיגע טונעזישע האנדעלס קאמער. איהר וויצע פרעזידענט, וויקטאר בעסי, האט אין א ספעציעלען עקספאזע קלאהר געמאכט דער האנדעלס קאמער, אז די ווירטשאפט־ליכע רואינירונג פון דעם אידישען האנ־דעלס עלעמענט ריהרט אן ניט נאר ספע־ציפיש אידישע אינטערעסען, נאר אויך די ווירטשאפטליכע אינטערעסען פון דעם גאנצען לאנד. דעריבער זיינען אויך די פראנצויזען און די מאכמעדאנער און די רעגיערונג אלס אזעלכע פאראינטערעסירט אין דעם, אז דער אידישער האנדווערקער און דער אידישער קליינער סוחר זאל ניט ווערען א קרבן פון דעם טריאומפירענדען וואוכערטום.

די האנדעלס־קאמער האט דאס ריכ־טיג פארשטאנען און האט איינשטימיג וואטירט אן ענטשפרעכענדע רעזאלוציע.

פון א רעזאלוציע ביז איהר פאר־ווירקליכונג איז נאך אבער א ווייטער וועג.

אויך די פראיעקטירטע פאלקס באנק איז דערווייל ניט מעהר ווי א שעהנער לאזונג.

די ווירטשאפטליכע רואינירונג און דער מורא׳דיגער וואוקס פון ארימקייט צווישען די צפון אפריקאנישע אידען איז אבער א טרויעריגע ווירקליכקייט. און מיט גרויסער זארג קוקען די אידישע כלל טוער פון טונים, אלזשיר און מאראקא אויף דער נאהענטסטער צוקונפט פון די אידי־שע קבוצים אין די דאזיגע לענדער.

(איטא).

דער פוילישער דיכטער מיצקעוויטש האט געשטאמט פון א אידישער מוטער

פון אברהמיל.

א סך אידען, ווי באקאנט, ליידען אויף אן אלטער שוואכקייט — צוצושרייבען פאר אלע גרויסע פערזענליכקייטען פון דער וועלט א שטיקעל שייכות צו דער אידישער ראסע. איבערהויפט האבען זיי ליעב ארויפצואווארפען א אידישען מלבוש אויף אינטערנאציאנאלע אינטע־לעקטועלע פיגורען, אדער באריהמטע ער־פינדער און קינסטלער.

ערשט ניט לאנג צוריק האט מען געזוכט אין א פאר אידישע ציימונגען צו פארוויקלען אין אידישען יחוס כאטש פון דער באב׳ס צד — טהאמאס עדיסאנען, און מיט יאהרען צוריק האט מען זיך אפילו ניט געפוילט צו אונטערזוכען דעם ווייטען אידיש־נאציאנאלען סדר הדורות ביים דייטשען דיכטער אפרים לעסינג, און ביים רוסישען באקטעריאלאג מעטש־ניקאוו...

די אנטיסעמיטען — פון זייער זייט — האבען לעצטענס גענומען "דערמוטי־גען" דעם דאזיגען איבערטריבענעם אידי־שען ראסענשטאלץ און האבען ענטדעקט "אידיש בלוט" אפילו אין דער האהענ־צאלערען פאמיליע.

נאר דאס איז ניט וויכטיג.

אמאל אבער האט די אידישע אפ־שטאמונג פון א וועלט קינסטלער, למשל, א געוויסע באדייטונג פאר דער כאראק־טעריסטיק פון זיין שאפונג. עלעגישע דיכטער א לא שטייגער, ביי די אומות העולם אדער רעליגיעזע קאמפאזיטארס האבען מיט דעם אידישען היסטארישען גייסט א גאנץ נאהענטע שייכות. און אויב זיי האבען ווירקליך אידיש בלוט אין זיך ווארפט עס פאר׳ן קולטור היסטאריקער א נייע ליכט אויף זייערע שאפונגס־פארמען און דערקלעהרט אפט די סבות וועלכע ווארפען אמאל אריין צום ביישפיל א וועלט דיכטער פון הערראישען עפאס אין טרויער מאטיווען, אדער וועלכע באקליידען די פראדוקטען פון א מאדערנעם מאהלער אין באשטימטע ספעציפישע הינטער־גרונד קאלירען.

פון דעם דאזיגען שטאנדפונקט פאר־דיענט ניט ווייניג אויפמערקזאמקייט א ארטיקעל פון באוואוסטען היסטאריקער און געוועזענעם אידישען סענאטאר פון פוילען — דר. מיכאל רינגעל אין דער פוילישער ציימונג "נאווי דזשענניק".

דער אויטאר באווייזט אז דער גרוי־סער פוילישער נאציאנאל־דיכטער אדאם מיצקעוויטש, וועלכער איז געשטארבען אין נאוועמבער 1855, האט געשטאמט פון א אידישער מוטער. זי איז געוועזען א טאכטער פון א פוילישען אידען מא־יעווסקי, וועלכער האט זיך שפעטער גע־טויפט.

אין יאהר 1879 איז דערשיענען א פוילישע איבערזעצונג פון העבראישען ספר "שערי תשובה", וועלכער ענטהאלט א סעריע אידישע קינות אין פרייע פער־זען איבער די רדיפות אונטער כמעלניצ־קי׳ס קאזאקען הערשאפט. דער ארויסגע־בער פון דער דאזיגער איבערזעצונג איז געוועזען א פוילישער עמיגראנט אין פא־ריז — גראף בראניצקי, א מיטגליעד פון דעם העטמאנס פאמיליע. אין דער פאר־רעדע צום איבערזעצטען ספר איז פאר־עפענטליכט א בריעף־אויסטויש צווישען גראף בראניצקי און גראף טארנאווסקי.

אויף טארנאווסקים אנפראגע, ווי אזוי בראניצקי האט דאס בוך איבערזעצט באהאנדעלט בראניצקי אויספיהרליך די געשיכטליכע באציהונגען פון דער פוילי־שער "שליאכטע" צו דער אידענפראגע, און ציטירט דערביי אויך די מיינונג פון אדאם מיצקעוויטש וועגען דעם ענין. מיצ־קעוויטש האט בראניצקין אמאל אין פא־ריז דערקלעהרט, אז ער אליין איז האל־בער איד, אז זיין מוטער — א געבוירענע מאיעווסקי — איז געווען א אידישע טאכ־טער...

פון בוך, אויף וועלכען דר. רינגעל פאררופט זיך, איז היינט מעגליך צו קרי־גען בלויז געצעהלטע עקזעמפלארען, ווייל די מאגנאטען פאמיליע האט אין דער צייט, ווען די איבערזעצונג פון "שערי תשובה" איז דערשיענען, אויסגעקויפט די גאנצע אויפלאגע און האט זי פארניכטעט.

אין א בוך פון יעסקע באנסקי אי־בער די געשמדטע אידען אין פוילען, ווערט אויך צוגערעכענט צו געטויפטע די פאמיליע "מאיעווסקי", פון וועלכער עס קומט ארוים די מוטער פון דיכטער אדאם מיצקעוויטש.

דער דאזיגער פאקט איז פאר דער ליטעראטור געשיכטע אויף אזוי פיעל וויכטיג, אויף וויפיעל די גרונדשטריכען פון אידישען כאראקטער זיינען ענטהאל־טען אין דעם גייסט פון מיצקעוויטש׳עס פאעזיע.

מיר ווילען ניט געהן אזוי ווייט, ווי צו זוכען די נאציאנאלע העלדישקייט און אפפערווילליגקייט פון פוילישען קלאסיקער אין די נשמות פון שפאנישע מארטירער, אבער מיצקעוויטשעס האלב אידישע אפ־שטאמונג האט זיכער געלייגט א שטעמ־פעל אויף זיין כאראקטעריסטיק, וועלכע פארט צוזאמען קינסטלערישע עניוות מיט פאטריאט׳ישער ליידענשאפט, ענגסטע פארבינדונג מיט זיינע ראסענברידער און וואנדער־לוסט, צו דער זעלבער צייט, פרייהייטס געדאנקען און עלעגישע התבודדות מיט קינדערשער בענקשאפט, רעוואלוציאנערען שוואונג און בייראניס־טישע אנטוישונגס געפיהלען, געזונטען נאציאנאלען געפיהל מיט ליבעראלער טא־לעראנץ און סימפאטיע פאר אנדערע ליי־דענדע ראסען, באגייסטערונג פאר תפארת שבגבורה מיט כמעט טרעהרעווידיגען סענ־טימענטאליזם. אזעלכע געגענזעצליכע עמאציעס און כחות ־ געראנגלען אין איין קינסטלער ־ נשמה זיינען גאנץ טיפיש פאר דער אידישער נאטור פון היסטארי־שען קוואל, אבער לחלוטין ניט כאראקטע־ריסטיש פאר׳ן פוילישען גייסט, וועלכער איז געשיכטליך דורכגעדרונגען פון פוס־טען שטאלץ פון פאלשען געקינסטעלטען ראמאנטיזם, איבערטריבענער אויסערלי־כער "פשעפראשאם"העפליכקייט און טיע־פען עגאאיזם, וואס עס דריקט זיך אויס אין אויסערסטע שאוויניסטישע פארמען ביז צו ראסענהאס.

דער געפיהל פון פריצישען יחוס, וואס ווערט קאנקרעטיזירט אין אידעאלי־זירטער קלאסענהערשאפט, טרייבט גי־כער צו דער אויפהאלטונג און פארדע־רונג פון שקלאפעריי, אלס "אינסטיטוציע" איידער צו ליבעראליזם און טאלעראנץ, און נאך ווייניגער צו רעוואלט געגען אונ־טערדריקונג. אדאם מיצקעוויטש, דער אינספיראטאר און באזינגער פון דער פוילישער און אלגעמיינער באפרייאונגס באוועגונג האט זיין דראנג און רעבעלי־רענדען גייסט פון קיין פוילישער וויעג זיכער ניט געירש׳ענט. ציימענוויז האט דאס פרייע פרעמדע פאריז, די היים פון פאליטישע עמיגראנטען, באווירקט זיין טעמפעראמענטפולע מוזע פיעל גינסטי־גער ווי זיין "שליאכטענע" פאטערלאנד, טראצדעם וואס ער איז געווען דער טיפי־שער נאציאנאלער דיכטער פון פוילען, וואו דער הערשענדער אדעל האט געזוכט מעהר צו ירשענען די צארישע הערשאפט אין זיין לאנד, ווי די אינטערעסען פון די

(פארזעצונג אויף זייטע 5)